

Nf. 23.

Q. D. B. V.

56

DE

ACTVVM ORATORIORVM
IN RE SCHOLASTICA
VTILITATE ET DAMNIS

PAVCA PRAEFATVS

AD

EXAMEN IVENTVTIS SOLEMNE
IN PAEDAGOGIO REGIO

AD DIEM XXVIII ET XXIX MARTII MDCCC XXXIII

CONSTITVTVM

ORATIONESQVE VLTIMAS

EX CLASSE SELECTA VALEDICENTIVM

BENEVOLE AVDIENDAS

REI SCHOLASTICAE

PATRONOS ATQVE FAVTORES

PEROFFICIOSE ET HVMANITER

INVITAT

GEORGIVS SARGANECK

INSP. ADIVNCTVS.

67.

HALAE MAGDEBVRGICAE

LITTERIS IOANNIS IYSTINI GERAVERI ACADEM. TYP.

L. D. R. N.
DE
ACTVVM ORATORIORVM
IN RE SCHOLASTICA
VITLITATE ET DAMNIS
PACIS TRAEATVS
AD
EXAMEN IVENTVTIS SOLEMNE
IN PÆDAGOGIO REGIO
AD DIRM XXVIII ET XXIX MARTII MDLXXIII
CONSTITVTVM
ORATIONESQVE VLTIMAS
EX CLASSE SELECTA VALEDICENTIAM
RE SCHOLASTICAE
PATRONOS ATQVE FAVTORES
PROMPTISSIMOS ET HUMANITATE
GEORGIVS SARGANECK
INSE. ADIVCTVS

HALAE MAGDEBVRGICAE

quod amicissimus et de re scholastica præclare meritus Collega
FREYERVS nuper admodum suppeditauit commendauit
que argumentum, prima quaque occasione tractandum:
id nunc paucis expediam prius, quam causam agam illo-
rum, quorum nomini hoc, quidquid est, descriptionis di-
catur.

Inter multas infirmitates atque mala, quibus iuuentus educanda vt plurimum
affligitur atque impeditur, eminent profecto anxia illa timiditas pudor que pene sub-
rusticus: qui plerosque adolescentes, si quid in solemnitate loquendum aut agen-
dum est, non inuadere modo, sed adeo percellere solet, vt eare vniuersa etiam men-
tis sensa corporisque habitus conturbentur. Hoc ipsum grauem offundit animo
paruo caliginem, constringit pectus, vocem reddit difficilem, ingratham atque ti-
tubantem, captiuat membra, frangit et animi et corporis alacritatem: ad sum-
mam, toti homini, toti sermoni, totique actioni molestum aliquod et subodio-
sum conciliat dedecus. Quid, quod et ipsi valetudini, ætate in primis tenerio-
re, non potest non multo esse detrimento? Quanto grauius malum, at-
que per omnem vitam, ni iusto tempore tollatur, est nociturum: tanto ma-
ior ei debellando exstirpandoque cura merito adhibetur.

Non est huius loci nec instituti, in varias morbi huius tantum non epi-
demici, inquirere origines: id quod tamen intermittere nulli possemus, si vel
consilia virorum cordatiorum, quibus remedia optima huic morbo opponenda
suppeditarunt, colligere; vel quæ etiam nosmet ipsi apud varios varie hac in
re tentauimus, recensere nobis proposuissemus. Amplius est hoc argumen-
tum, quam vt intra programmatis terminos tractari queat.

Vitiores tantummodo methodos, quæ in scholis publicis publicæ, vt fas est, et solemnæ quasi opera loco medelæ frequentissime adhiberi solent, casu quasi prætereuntes videbimus. Primum inter remedia timiditatis malorumque ab illa pendentium scholastica locum iam ab antiquis temporibus sibi vindicarunt comædiæ. * At quo iure, quam vario successu, quam inutili persæpe, plerumque vero lacrimando effectu, iam dudum perspexerunt scriptisque publicis demonstrarunt viri cordatiores, quibus salus iuuentutis totiusque humani generis ab ipsa educandi ratione præcipue pendens curæ cordique fuit. ** Fac enim, historias biblicas nunquam in scenam produci, fabulisque permisceri; fac etiam, vestimenta muliebria in perpetuum a theatro relegari; fac, arceri quæstum iniquum, comestrationes inhumanas, scurriles ineptias atque petulantiam indignissimam, et id genus quam plurima sanctæ IESU CHRISTI religionis opprobria (quibus amoris vix ac ne vix quidem quispiam ad ludum properabit, nisi inuitus): tamen ipsa vitiorum representatio, quæ ex legibus dramatis fieri debet quam efficacissime, non potest non inficere atque deprauare animos et ludentium et spectatorum; qui emendandi erant vtrique, non inquinandi atque corrumpendi. Nimirum comædiæ ex antiquorum more non nisi vitiorum imitationes fictæ atque debonestamentæ sint, oportet. ***

Hoc tantisper meditantæ facile occurreret aliud comædiarum genus, quod non vitiorum, sed virtutum tantummodo imitationem honoremque, vel si maius obseruantiam in scenam producit: cum re vera nihil intersit, vtrum Aristoteles hoc ludorum genus docuerit an ignorarit. Dedit etiam huius comædiæ regulas Cl. RICHTERVS, Rector Annabergensis, peculiari programme, quod in Actis scholast. anni 1742 p. 453 sq. exhibetur: quamquam ideo ludos hoscæ virtutum in vsus scholasticos non commendauerit. Verum enim vero, qui rem seriam serio secum reputare velit, næ ille a se impetrare non poterit, vt vel actus scenicos pro remediis animi abiecti atque timidi-
dioris

* Huc etiam suo modo referendum est *festum Gregorii scholasticum*, de cuius origine videlicet Acta Scholast. Anni 1742 p. 11 sqq.

** Tractauit hoc argumentum fusius atque moderate Clariss. Collega FREYERVS in programme germanico, quod ordine est XVII et extat in fascic. program. p. 351 sqq. Legi etiam hæc de re in primis meretur Georgii Grabouii Urtheil und Gutachten von Comædien und andern theatralischen Aufsügen und Schauspielen etc. mit Herrn M. Nicolai Haasens Fragen von den jetzigen Schulcomödien, auch mit einiger Zugabe begleitet von M. Joh. Paul Gumprecht, Rect. des Lycei zu Lauban. Leipz. 1715. 8.

*** Ita Celeb. GOTTSCHED in Versuch einer critischen Dichtkunst für die Deutschen P. II. c. XI. Die Comödie ist nichts anders als eine Nachahmung einer lasterhaften Handlung, die durch ihre lächerlichen Wesen die Zuschauer belustigen, aber auch erbauen kann. So hat sie Aristoteles beschrieben. Scilicet antiquissimum quoque verissimum.

dioris, aut pro subsidiis virtutum habere, nedum rei publicæ scholasticæ commendare sustineat. Ut enim multa alia silens præteream, magna profecto ille imprudentiæ temeritatisque notam incurrat, necesse est, qui ad scopum quendam consequendum viam deligat incertam, tortuosam, iustoque longiorem, vbi alia datur perbreuis, certa et accommodata: qui remedia morbo leuiori opponat non solum periculosa, sed morbos longe plures longaque grauiore certo productura, vbi tamen præsto erant leniora et magis adæquata. Quis non succenseat aucupanti aliquid magnis sumptibus, ingenti opera, multo periculo, damnisque nulla ratione euitandis: quod exiguis impensis, leuiore studio, citra damna et pericula omnia nancisci potuisset?

Longe aliud ludorum scenicorum genus rei que scholasticæ magis conueniens elaborauit, exercuit, commendauitque COMENIVS, magnus ille *Didacticus*, scholarumque suo tempore per multas Europæ regiones Reformator celeberrimus. Hic vir de iuuentute christiana optime meritus, magnam exilii senique sui partem in conquirendis experiendisque methodis consumpsit, quibus labores scholastici et *faciliores* et *certiores* et *incundiores* redderentur omnes: vt adeo schola, quod antiquitus audit, re ipsa etiam ludus fieret literarius, docentibus æque ac discipulis oblectamento magis quam oneri. * Cum igitur facile animaduerneret, maximam partem tædii et molestiæ ex præpostera linguarum docendarum methodo pendere: totus in id incubuit, qua ratione difficultates hic obuias leuaret, minueret, dispertiretur. RES ergo cum VOCIBVS simul, et res quidem magis adhuc atque prius quam voces ipsas docendas discendasque suavit: vtrumque vero iucundissima, bre-

* Quæ vir pius de singulari hoc *Problemate scholastico*, *Quomodo schola omnes in ludos verti possint*, in epistola ad Proceres Reip. Amstelodamensis dedicatoria, qua peculiarem libellum, SCHOLAM LVDVM, seu Encyclopediam viam, h. e. Ianuæ linguarum praxin scenicam commendauit, inter alia differit: iudicio viro- rum rei scholasticæ peritorum relinquam. Postquam monuerat, officinas literarias apud Græcos *σχολαί (scholai)* apud Romanos vero *ludos* fuisse adpellatas: „an- „maduerant procul dubio, inquit, nihil perniciosius esse litterarum studiis, „quam si discipuli naufragandi ad eas accedant, aut in eis detineantur. Quippe „sic omnis opera luditur, dum inuiti litteris adhibiti et scholis tanquam pistrino fe- „stinant, pulchre secum agi existimantes, si quando e scholæ carcere in libertatis „campos prorumpere detur. Optime igitur D. Lutherus A. 1526 de scholis eri- „gendis ad Germaniæ vrbes paraclisin scribens, votum addidit: *faciliorem aliquam „et blandiorem optandam esse methodum, qua nemo deterretur, omnes potius allicerentur „ad studia; et qua non minorem pueri vel præterea et studiis literarum caperent, at- „que nucibus, pila, cursu, toto die lustrando.* Hæc ille vir cordatus cordate omni- „no. Quæ vota si bona fuerint, cur non in effectum deducendis serio aliquis „incubuit? Aut si quis vel tandem in effectum deduci suadeat, modumque osten- „dere tentet, cur vitio vertatur? Grauius tamen hæc ludentis quasi methodi enco- „mia suis circumscribenda esse limitibus, nemo ibit infirmitas, qui operositatis, te- „diorumque scholasticorum rationes non a sola methodo sed plurimis aliis adhuc re- „bus pendere vel leuiter cogitauerit.

uissima et certissima, quæ excogitari potest, methodo. Huic innituntur fundamento omnes eius libri scholastici, ad rationem ætatis profectuumque in cursus aliquot perquam prouide et naturæ conuenienter distributi. *Totam* ille voluit per compendia et cursus quosdam addisci linguam: nec tamen aliter, nisi per *totum rerum diuinarum humanarumque Systema*, cum res et rerum nomina nunquam non coniungi debeant. Hanc rerum vniuersitatem vestibulis, ianuis, orbe picto, atrio, tandem vero etiam *Encyclopædia viua* s. praxi scenica complexus est Vir teneræ ætatis studiosissimus et amantissimus. Hoc postremum eo fine, vt et *tota rerum omnium cognitio* compendiaria et *tota lingua simul quotannis ludendo absolueretur*: dispersito eleganti hoc syntagmate in Actus (scenicos potius an oratorios vix definiuerim) octo, quorum quilibet denuo aliquot comprehendit scenas, et ita disposita omnia, vt solemnia hæc exercitia licet per annum octies recurrant, tamen nihil quidquam lectionibus ordinariis derogent, nec alia pariant incommoda aut detrimenta. Abest hic scurrilitas omnis, abest magnificentia, sumtus et apparatus vestimentorum, abest quæstus: nulla hic docentur vitia, nulla datur cauillandi occasio; honesta omnia, vtilia omnia atque etiam pro ætatis ratione decora. Nihil ex theatro comico reliquum, nisi theatrum ipsum s. locus quilibet editoris satis amplus, et simulatio personarum ficto sub nomine: quod posterius vt circumspeditionem et prudentiam in persona alterius honeste agenda inprimis acuit, parrhesiamque non indecentem conciliat, ita subinde maiorem vestium ornatum et mutationem aliquam non tam exigit quam suadet. Actores ipsi, spectaturi non se tantum, sed et alios, in propatulo cum suo sedent cætu, vt sic etiam comædiæ profanæ larua dematur. Quem in theatrum ordo prodire iubet, suo surgit loco, peractaque persona ad suam redit classem. Præscripsit etiam vir prudenter ingeniosus hæcæ suis ludis scholasticis leges decem et octo, quas experientia ipsa subministravit, quibusque cautum est, quo minus ludentibus a scopo aberrare liceret, sed potius ludorum fines eo plures eoque certius obtineri possent. Ludos vero ipsos tum in Gymnasio Patakino Hungariæ superioris tum temporis florentissimo A. 1650 et sequentibus, tum aliis in locis aperuit, magna cum admiratione atque comprobatione omnium. *

Iam

* Quo id successu factum sit, ipse auctor (cuius quanta fuerit modestia, qui scripta eius didactica legerunt, sciunt et mirantur) in præfatione comædiis hæcæ litterariis præmissa, hunc in modum narrat. „Non vanam fuisse eorum commendationem, ecce nunc tandem captum experimentum ostendit. Nam primo tanta est facta ingeniorum in discipulis ad alacritatem excitatio, quantam nemo sperasset. Quippe audidissimi facti sunt talium exercitiorum, parati, ordinariis studiis in suo cursu relictis, extraordinaria hæc discere. Quod ah quam pulchrum inestis

Tam diu multumque Viri rei scholasticae amicissimi et apprime gnari peroptarunt, ut esset aliquando genuinae methodi peritus et prudens, qui, otia scholastica nactus, aureos hos Comenii libellos, quotquot ad methodum linguarum pertinent, puriore donaret latinitate, eosque ad hodiernum seculi genium et necessitatem accommodaret: quia vix sperare licet, confici vnumquam posse meliores, si ab his naturae vestigiis, quae Comenius accurate cogitateque pressit, discesseris; siue fasciculos, siue chrestomathies, siue compendia latinitatis alia, quae ad lectionem ipsorum auctorum praeparare debent, mediteris.

Vnum adhuc superest solemnius loquendi agendique exercitiorum genus, quod plerisque in locis vsu maxime inualuit, et etiam apud nos fructu suo atque commodis praeter reliquis sese commendat: *Actus* videlicet *Oratorii*. Hi, si recte instituantur, quod ab illis iure expectatur, praestant: scilicet ut iuuentus libere discat et sine metu dicere, vocem etiam et vultum gestumque cum venustate moderari. Nimirum omnia declamandi exercitia: maxime vero publica, non eloquentiae sunt sed loquendi potius exercitia, nec vquam Orationis copiam, ornatum, vim propriam et facilitatem praestabunt, sed loquendi libertatem, alacritatem animi promptiorem, sermonisque, vel si mauius, loquela decus ac virtutem. Quemadmodum vero optima quaecumque exercitia eatenus tantum prodesse poterunt, quatenus recte ac provide instituantur, diriguntur atque fini suo prudenter accommodantur: ita in ludis id genus in primis scholasticis cauendum est sedulo, ne vtilitatis suae quidquam amittant; magis vero adhuc, ne incommodorum detrimentique etiam rei scholasticae plus adferant quam fructus. Fieri id potest perquam facile et opinione celerius, dum nihil horum metuimus. Quod ut nostri cognoscant melius, rebusque suis provideant: aliquas tantummodo notabo aberrationes, quae emolumenta inde expectata ni tollunt penitus, certe vehementer remorantur.

Res

„*inertis otii et petulantiae*, de quibus alias querimus, *antidotum!* Sed et concitatiores se factos Praeceptores ipsi, totaque studiosorum cohors palam ostendunt. Immo parentes, qui suos haec produci viderunt, in meliorem spem excitationos exultare videntur. Et prodiderunt se iam egregie ingenia quaedam, quid ab illis expectandum sit, si perpoliri continent. Parrhesiae denique pulchra conspeximus exempla (michi certe cum admiratione): quomodo etiam binotantum primo exercitio promoueri eo poterint quidam valde rustico pudore, ut cum ante vix conspectum alicuius honesti ferre possent, quorum manus aut oculos verterent ignari, nunc iam integri theatri pulchre sustineant oculos etc. Inter regulas Actorum hanc in primis commendauit Ludimoderator eximius, ut, si aliena actio esset narranda, id ipsum etiam actione gestibusque corporis tam libere, adaequate et perfecte exprimeretur, ut tanquam res vera videatur: „cun in hoc tota ludorum istorum ars consistat, ut auribus simul et oculis loquamur. Gestibus loqui, bis loqui est, adeoque non tam verba quam res loqui: quod anima profus huius exercitii est.“

Res omnis patebit quam clarissime, si *finis Actuum Oratoriorum* iusta ratione *determinetur* atque *conferatur cum mediis* * ad finem ducentibus. Finis non est acquirendæ eloquentiæ (neque enim vel nobismetipsis vel aliis polliceri licet, quæ vera fieri nequeunt): sed pellendi ex animo timoris, atque conciliandæ *in cogitando, loquendo et agendo publice* modestæ libertatis gestumque decentiæ. Iam de viis optimis circumspiciendum omnino est, quibus ad scopos hocce pertingere licet *certo, cito et facile*. Id enim in Dei T. O. M. operibus quibuslibet obseruamus, eum media simplicissima, paucissima, scopoque accommodatissima adhibuisse ad fines obrinendos. Cum igitur, quæ adoranda eius est *Φιλανθρωπία*, nobis permiserit, se etiam hac in parte imitari: semper nobis ea diligenda sunt media, quæ fini ex asse respondent, et, quoad prævideri potest certo suffectura, nec plura nec pauciora. Cumque et gradus morbi, et medelæ difficultas a multis pendeant rationibus mireque variant: hoc inprimis erit prudentiæ scholasticæ, media hæc iam delectæ æqua etiam, minime vero æquali, ratione dispertiri et applicare. Ex his positis sequentia prono quasi alueo fluunt axiomata, sua ipsorummet luce radiantia.

I.) *Actus oratorii inferioribus scholæ classibus æque* (ni potiori adhuc iure) *debentur ac superioribus*. Quo maturius enim malo cuiquam obuiam itur, eo facilius feliciusque expugnatur. Contra: Quo semel est imbuta recens seruabit odorem testa diu. Millenis profecto caueremus in re etiam scholastica ærumnis, si virtum quoduis in primo quasi germine obseruare atque extirpare, saltem corrigere, vel liberet vel liceret. Principiis obsta, sero medicina paratur.

II.) *Actus oratorii soli*, si etiam duplicarentur per classes singulas, apud adulescentes solito meruliosiores, inertes ac torpidos *minime gentium sufficiunt* ne ad morbum quidem pellendum, nedum: *ad comparandam eloquentiæ corporis vim ac venustatem*. Quotidianis heic opus est exercitiis: iisque adhuc longe facilioribus, quam quæ in publico præstari possunt. Hinc est, quod in quibusdam scholis priuata quoque in praxi oratoria adhibentur loquendi agendique exercitia (singulis etiam, ubi opus, *per classes singulas* hebdomadis) maxima cum vtilitate discientium, docentiumque et parentum oblectamento.

III.) Quia iniquum est, multisque modis noxium, teneræ ætati *plures difficultates simul* in loquendo et agendo obicere: constat inde *Actus oratorios eos fore vtilissimos, qui et de rebus iam notis et in lingua facillima instruantur*. Certe instrui non nisi magna cum circumspeditione posse in lingua adhuc iusto

* Dabo voci veniam potius, quam vitii aut plane exilii opprobrium: dum nulla alia perfecte æqualis ex veteri Latio præsto est, quæ vbiuis substitui queat. Substitutio vero inæqualium vniuersim iniqua censetur. Subaudi, si libet, substantiua *causis, instrumentis, artificis etc.*

sto difficiliore et minus expedita facile intelligitur: nisi tenello oratori et lingua adhuc maximam partem ignotæ difficultates, et memoriæ offensationes, et curam actionis anxiam, et conspectum auditorum insolitum, et multa alia onera simul obrudere velis, quæ animum perterreant, adfligant, in rædium et angores agant atque conturbent. Ita enim ludus hic scholasticus non ludus profecto esset, sed dolor atque cruciatus. Iure ergo, et amore, immo etiam necessitate ipsa legis ad instar est sancitum, ut, qui animi sui sensa satis latine satisque expedite scribendo proferre nondum didicissent, neutiquam suos ipsorummet labores, meditata atque scripta declamare sustineant, sed pensa potius ex auctoribus probata latinitatis selectiora. Nam præterea, quod magnæ esset imprudentiæ, dum planum et expeditum patet iter, viam tamen sibi deligere salebrosam plurimisque molestiis impeditam (quod hic fieret): ille adhuc non longe certe abesset ab iniquitate, qui adeo sibi placeret, fetusque sui immaturi eo vsque esset tenax, ut centones vel multo cum angore confarcinatos exæstuatosque, vel nulla cura, at multa ignorantia atque imprudentia in chartam coniectos magistro ex asse emendandos atque ad orationis dignitatem vsque perpoliendos obruderet. Næ ille Præceptorem suum, quem iuuare debebat, tædiosissimis operosissimisque laboribus onerare non erubesceret: et quod inprimis indignum et succensendum est, laboribus operæ pretium nunquam ferentibus, immo certe nocituris. Hæc enim, hæc profecto esset et barbaræ latinitatis, et stili horridi atque inæqualis, et meditationis difficilimæ, et ærumnarum tædiorumque inutilium, damna tamen grauissima quoquoersus diffidentium leges largissima. Cognouere hoc iam dudum viri in latinitate eruditissimi, scholasque a dolendis id genus sudoribus auocare, supeditatis melioribus methodis, sunt annisi. Et mirum sane est, ne id quidem adhuc consiliis precibusque didacticis omnibus effici potuisset: tanta est vis et caligo præiudiciorum, tanta *Φιλωνίας* in suimetipsis molestiam et damnum tenacitas! *

B

Quod

* Possimus heic multa celeberrimorum virorum testimonia in medium adducere: qui, ubi declamandum est, etiam prouectioribus, orationes aliorum vere Latinas propriis illorum descriptionibus longe prætulerunt, tum ob formandum stilum, tum ob cauendam linguæ impuritatem, tum ob vniuersam orationis vim atque nexum. Sed sufficiat vnicum, publicæ auctoritatis. Constitutio scholastica Ducatus Brunsvicensis vti egregia passim suppeditat emendandæ rei scholasticæ consilia, ita etiam Art. I. §. 19. pag. 14 hanc pensorum ex probatis auctoribus ad memoriæ mandandum declamandumque substitutionem commendat, epiphonematis loco addens: „ Diese Erlernung schöner Stellen ist einer von den größten Vortheilen, welche man der Jugend zuwenden kann. „ Cl. FREYERVS progr. p. 577. Immo ne sic quidem, inquit, male agitur: si deprimam ex aliquo melioris notæ scripto, re oratiunculam - - - ediscere tiro iubeatur; atque hoc modo sub aliena, quam induit, persona referre, quæ antiquam illam et genuinam dicendi vim animo mature inlinuant, ab inani ingeniorum scite ineptientium profuentia multo diuersam.“

Quod si igitur infirmioribus latinitatis tironibus pensa quædam latina ediscenda orandaque præcipi debeant: talia conquirantur oportet, quæ et *argumento*, et *mensura*, et *stili qualitate*, et *reliquis omnibus* non modo vniuersæ classi declamaturæ, sed et singulis eius membris, quoad eius fieri potest, conveniunt; ita enim apprime etiam fini accommodabuntur proposito. Nec quisquam tironum prius ediscendi initium faciat, quam pensum suum promte vbiuis explicare noverit, eiusque versionem dederit et germanicam, et vbi consultum videtur, reciprocam. Qui enim rem iusto ordine prius didicit, facile is etiam verba eadem ordine memoria complectetur.

IV.) *Exercitia declamandi non cuilibet discipulorum æque sunt necessaria, immo ne vtilia quidem pari ratione.* Quia enim animi infirmitas, cui hæc exercitia ceu morbo mederi debent, ut et multa alia, gradu infinite variant: remediis quoque variandum diuersoque modo et mensura utendum esse, quis infitiabitur? Constat vero hinc, electionem oratorum, sicubi ea opus est, non ab arbitrio tironum pendere posse, sed ab ipsa necessitate, prudentique cura atque distributione educantium: qui eos, quorum morbus est grauior, frequentius in scenam vocare; aliis vero vel rogantibus repulsam dare possunt, si æquum est et vtile. Quid enim medicina frequens ad sanum, saltem non valetudinarium? Et quis ægroto sine damno subtrahat remedia, eo quod vel inuito vel ingrato essent propinanda?

V.) *Si in præparatione ad actum oratorum priuata eloquentia corporis non omnis, indefessa et promississima habeatur ratio; vitiaque in voce, vultu, gestibus et vniuerso externo habitu in oratore libere stante facile obseruata, non omni studio corrigantur: caput rei neglectum est, et finis totius actus oratorii palmaris.* Hinc vero facile etiam colligitur, id genus emendationis apud plebsque nondum exercitatos non nisi adhibita corpori membrisque manu, et multis exemplis præeuntibus, perfici posse: proinde non solum in classe publica, inspectante reliquo cœtu (vbi præterea citra temporis dispendium, rædia et incommoda multa absolui nequiret) esse peragendum; sed magis adhuc priuati, et sociatis, si opus, binis aut tribus infirmioribus, et dispersita inter Collegas opera.

VI.) *Actus oratorii, siue propriæ sint elaborationis, siue liberi delectus, si in disponendo, elaborando, corrigendo, describendo, ediscendo, tentando, et vlla alia ratione lectionibus derogant ordinariis; si tempora turbant dei ac notis, si neglectui magis necessariorum viam patefaciunt vel plane causam dicere sustinent, si valetudini officiunt animi aut corporis, si laborum, temporisque impensas fructu suo non exæquant: plus adserunt rei scholasticæ detrimenti quam utilitatis.* *

His

* Notatu etiam heic dignum est Ciceronianum illud: „Ratione uti atque oratione prudenter, et agere quod agas considerate, omnique in re, quid sit veri, videre et tueri deet; „con-

His vero omnibus optime cauetur: si nihil iusto *tardius*, iusto *difficilius* nihil, nihil quod *nimum*, nihil quod *inutile*. * Sed quo abripior? Sistam gradum: reuersurus ad eos, quorum causam in me suscepi agendam.

Sunt hi iuuenes florentissimi tres, spe eximia ingeniorum, studiorum, morumque cultura commendandi: qui decurso legitime in hac litterarum palestra stadio, abitu parant ad altiora subsellia: atque a nobis, ut par est, solemni cum amoris speique testimonio, gratulabundo et amicissimo dimittuntur animo. Versati inter nos sunt FRIDERICVS Börner, Lipsiensis, per duos ac dimidium et quod excurrit annum; CONRADVS SIGISMUNDVS L. B. a Zedlitz, Silesius, per annos duos ac dimidium; IOANNES AVGVSTVS ab Häßeler, Eques Magdeburgicus, per annos duos: versati magna cum assiduitate atque decenter. Prius quam abeant, gratum in Deum immortalem animum, quantumque etiam illis, quorum sub moderamine, curis atque laboribus adhuc profecerunt, debeant, publice testari constituerunt. Specimina simul operæ scholasticæ exhibituri, verba facient: *Ille, de commodis ex crebra natalis memoria*, latine; *Ille, de commotionibus animi ad mentis limitate felicitatem admodum necessariis*, germanice; *Hic, de infelicitate eorum, qui bonorum futurorum expectatione plane carent*, latine. Quare et ego publico omnium nomine PATRONOS atque AMICOS rei scholasticæ litterariæ multa cum animi obseruantia honorisque debiti testificatione rogo, ut cum hisce orationibus vltimis beneuole audiendis, tum lustrationi iuuentutis nostræ, quoad per negotia licuerit, interesse dignentur. Quod reliquum est, quemadmodum vale dicentibus integerrimum æque ac tenerrimum amorem publice testari pollicerique nulli intermittimus: ira eos diuinæ commendamus gratiæ, spe freti, fore, ut quas iactis adhuc fundamentis superfructuri sunt studiorum ædificationes atque systemata, DEO propitio feliciter ad finem perducant exoptatissimum, desiderioque et expectationi SVORVM ex asse satisfaciant. Dabam in Pædagogio Regio
26 Mart. clō Iōcc xxxiii.

„contraque falli, errare, labi, decipi tam dedecet, quam delirare et mente captum
„esse. l. Offic. c. 27.

* Commendandum hic est Cl. FREYERI programma *de mensura sermonis scholasticæ*, p. 575; eiusque monitio iterata p. 681 sqq.

ORDO EXAMINIS

DIE XXVIII MARTII

AB HORA VIII AD XII.

1) Classis theologica IV.	2) Latina IV et V.
3) Latina III.	4) Theologica selecta.
5) Latina, philosophica et oratoria selecta.	Sequetur
6) Oratio valedictoria prima, <i>de commodis ex crebra natalis memoria.</i>	
7) Oratio valedictoria secunda, <i>de commotionibus animi ad mentis limitate felicitatem admodum necessariis.</i>	
8) Oratio valedictoria tertia, <i>de eorum infelicitate, qui bonorum futurorum expectatione plane carent.</i> Hanc excipiet HELMVTH BVR-
CHARD HARTWIG a Mosjahn, Eques Pomeranus, abeun-
tibus breui sermone germanico gratulaturus.	
9) Latina II inferior.	10) Latina II superior.

AB HORA II AD V.

1) Theologica III.	2) Græca III.
3) Oratoria germanica.	4) Græca II et I.
5) Latina I.	6) Geographica.
7) Arithmetica.	8) Logica.

DIE XXIX MARTII

AB HORA VIII AD XII.

1) Theologica II.	2) Gallica III.
3) Poetica latina III.	4) Gallica II inferior.
5) Poetica latina II inferior.	6) Gallica II superior.
7) Anatomica.	8) Gallica I.
6) Physica experimentalis et preparatio chymica.	

AB HORA II AD V.

1) Theologica I.	2) Poetica latina II superior.
3) Mathematica II.	4) Poetica latina I.
5) Mathematica I.	6) Preparatio in materiam medicam.
7) Repetitio historica per classes quatuor.	
8) Preparatio geometrica.	

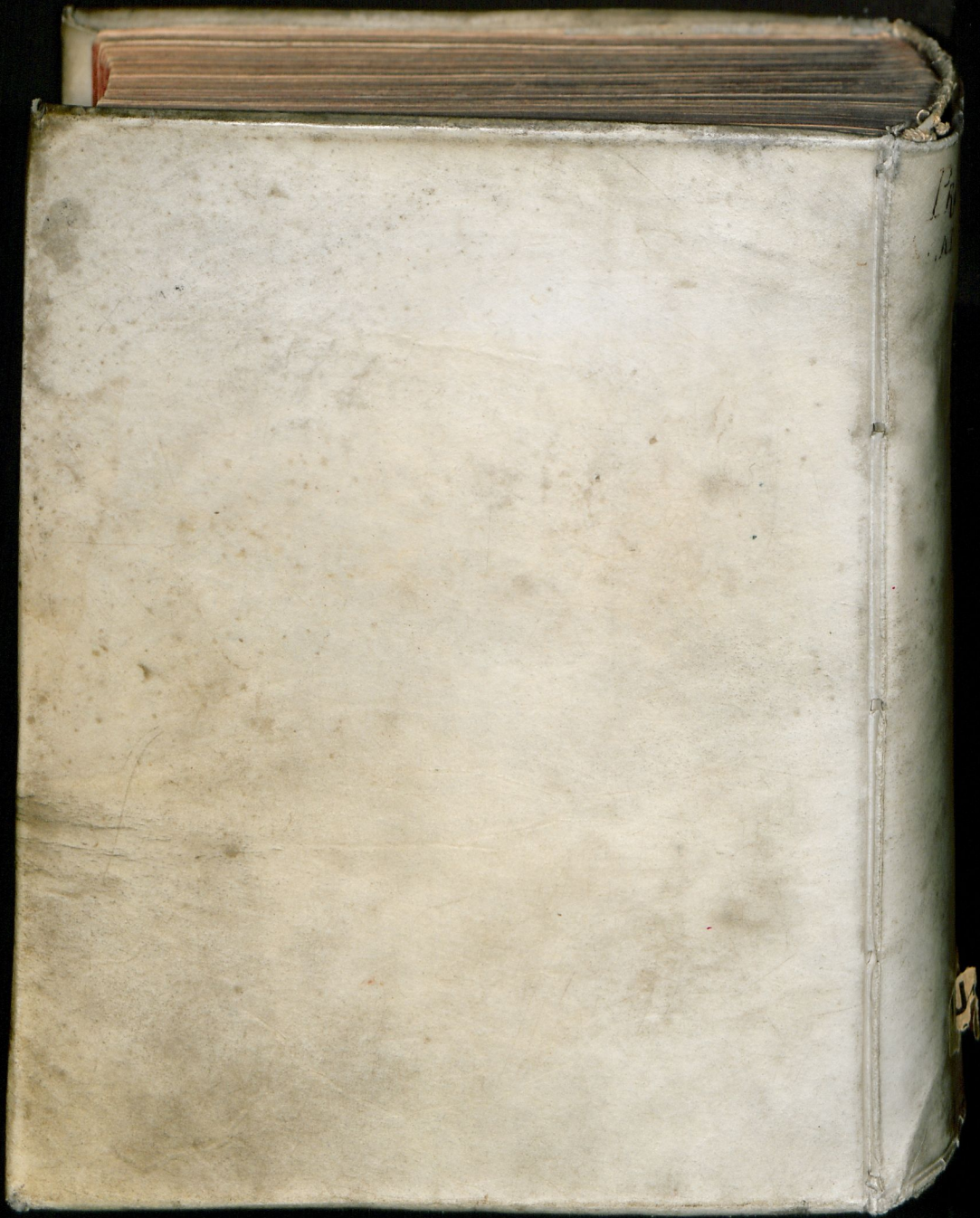

Ta 3011

21

WOLP
WOLP

Ta 3011

56

Q. D. B. V.

DE

ACTVVM ORATORIORVM
IN RE SCHOLASTICA
UTILITATE ET DAMNIS

PAVCA PRAEFATVS

AD

EXAMEN IVENTVTIS SOLEMNE
IN PAEDAGOGIO REGIO

AD DIEM XXVIII ET XXIX MARTII cfo Idcc xxxix

CONSTITVTVM

ORATIONESQVE VLTIMAS
CLASSE SELECTA VALEDICENTIVM

BENEVOLE AVDIENDAS

REI SCHOLASTICAE
PATRONOS ATQVE FAVTORES

PEROFFICIOSE ET HVMANITER

INVITAT

GEORGIVS SARGANECK
INSP. ADIVNCTVS.

bt.

HALAE MAGDEBVRGICAE

LITTERIS IOANNIS IVSTINI GERAVERI ACADEM. TYP.

